

Vegetarian in Halacha

Show# 146 | December 2nd 2017

תנא דבי אליהו זוטא (פרשה יט

אמרו כשהיו יעקב ועשו במעי אמן אמר לו יעקב לעשו, עשו אחי שנים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתייה משא ומתן לשאת אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העוה"ב אינו כן בכל מדות הללו, רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב, מנין שכך הוא, שנאמר מכרה כיום את בכורתך לי (בראשית כ"ה ל"א) כשם שהיינו אומרים בבטן, מיד כפר עשו בתחיית המתים, מה חיים שיש בהם רוח ונשמה מתים, שמתו מנין שיחיו, באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ונטל יעקב העוה"ב בחלקו וכו'.

ספר נצח ישראל - פרק יט

זזה שאמר (שם שם ח) "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און", כי העשב ממהר לצאת אל הפועל, וכמו שהעשב ממהר לצאת אל הפועל, כך ממהר להיות נאבד. וכן הרשעים, מה שהם בעולם הזה בטוב ובשלימות, אין זה רק כמו עשב, שהוא ממהר לפרוח, ולכך הוא ממהר להיות נאבד גם כן. אבל הצדיק, לפי גודל שלימותו אינו ממהר לצאת לפעל כל כך, ולכך אינו מקבל שלימותו, רק לעולם הבא שכרו, ואינו ממהר להיות נאבד גם כן. והכל כמו שהתבאר הדבר; מי שיש לו שלימות קטן, לכן מיד בעולם הזה ממהר לצאת לפעל. אבל הצדיק, ששלימותו גדול, מאחר לצאת שלימותו לפעל - לעולם הבא:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מו

ומש"כ כתר"ה לשון לאלה המזדהרים מסתם חלב הבא מנכרים תמוה דהאלו שאין נזהרין מת"ח ויר"ש הוא רק מחלב של הקאמפאניעס מטעם גדול שמירתתי לערב אף משהו מצד השגחת דיני המדינה שעונשין ע"ז ובמירתת לא גזרו כי הא דישראל יושב בצד עדרו של עכו"ם שמותר אף דלא חזי ליה כיון שיכול לראותו כשיעמוד מירתת בע"ז דף ל"ט ועיין ברמב"ם פ"ג ממ"א הי"ז לכן סברי דגם במירתת זה של עונש חוקי המדינה לא הי' בכלל הגזרה ולע"ד מסתבר שהדין כמותם. אבל ליקח חלב מפארמער נכרי נזהרין כל ישראל בני אשכנז דלא כרדב"ז ופר"ח ועיין בחת"ס סימן ק"ז ועובדא דכתר"ה איירי בפארמער. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכב סעיף ו

סתם כלי עו"ג הם בחזקת שאינם בני יומן.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיג סעיף טז

כלים שבשל בהם העובד כוכבים לפנינו דברים שיש בהם משום בישולי עובדי כוכבים, צריכים הכשר. ויש אומרים שאינם צריכים. ואף לדברי המצריכים הכשר, אם הוא כלי חרס מגעילו שלש פעמים, ודיו, מפני שאין לאיסור זה עיקר מדאורייתא.

ש"ך יורה דעה סימן קיג ס"ק כא

ואם נתבשלה בהן בדיעבד ויש רוב בתבשיל שרי דבשולי עובדי כוכבים בטלים ברוב כדלעיל סי' קי"ב ס"ק כ"ג וע"ל סימן קט"ו ס"ק י"ז:

שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן מה

והיה מקום לצרף עוד ג' סברות להקל, סברת הערוך השולחן סי' קי"ג דמצד דתפוחי אדמה אין עולים על שולחן מלכים בזה"ז, אבל דעתי העני' נוטה יותר להחכמת אדם דנקרא עולה עש"מ, ב' סברת הסוברי' דנתבשל ע"י זיעה דומה יותר לעישון שאין בו משום בישול גוים, אבל גם בזה סוגית ההלכה להחמיר, ג', סברת הסוברים דבנעשה בבתי חרושת אין בהם משום גזרות חתנות דבישולי גוים, אבל בזה החמירו גדולי עולם ובתוכם גאון ישראל החזון איש זצ"ל.

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קח אות ו

סי"ב - דגים קטנים שמלחן ישראל או גוי וכו' - בד"ת כאן ס"ק ע"ב העתיק מתשובת אבן שתי' סי' נ' דלא גזרו

בשול גוי על תולדת האור רק על אור עצמו, ולדידי דבר פשוט דאין כן ההלכה ובד"ת לעיל ס"ק ט"ז מביא דברים
סותרים לזה וע"ש בשם שו"ת חיים שנים כ"כ להחמיר, ודוקא בתולדת חמה לא גזרו, והיינו במבשל בחמה
ותולדה יע"ש - ובענין בשול בזיעה המסקנא ג"כ להחמיר. +ע"ע ח"ט סי' קס"ב+

בענין הסרדינין - כהיום אין נמלחין לפני עשיתן ושמינ אותם בקופסאות ברזל תוך שמן ואחרי שנסגרו כבר הם
מתבשלין בכח זיעה, והבשול הוא באופן כזה שע"י הזיעה מתבשל השמן מהר, והם מתבשלים ע"י בשול השמן
- ולפי שורת ההלכה, יש בהם בשול גוים, דדגים קטנים אלה עולים על שולחן מלכים, וזיעה הוא בשול גמור,
והמקילים בזה סומכין עצמן על יסוד המבואר בקצת ספרים שאין מעשה בית חרושת שעושים בו רבבות לרבים
בכלל גזרת חתנות, ומפה קדוש החזון איש זצ"ל שמעתי להחמיר בזה.

הגר"ע גודזענסקי- האחיעזר- בספר זכרון לבעל פחד יצחק עמ' תש"י

בדבר שאלתו הראשונה אשר עושים בהפאברוקין קאנסרווען משלקות וירקות ע"י קיטור
המים דאמפף והירקות מתבשלין יותר ממאכל ב"ד, ואותן הירקות אינם אוכלים מתחלה רק
מתקנין אותו על ידי מלח ושומן ומבשלים אותן מעט, והאריך בזה מעכ"ת בדברים נכונים,
ואם אמנם צדקו ד' השם ארי' דמה לי הבל היוצא מן האור כמו עשן או קיטור היוצא מן
המים כמו דאמפף, בכל זה יש מקום לסמוך על פי טעם השני שכי מעכת"ר דכל שנגמר ביד
ישראל אפילו בנגמר בשולו כל זמן שמצטמק ויפה לו מותר, ואם כי בודאי טוב הדבר
לכתחילה לעשות ע"י השגחת ישראל בהשלכת קורות, בכל זה אין למחות לאסור את
הקאנסרווען, והנני מסכים בזה עם מעכת"ר שי.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מה

בענין פת ישראל שאפאה עכו"ם.

בדבר פת ישראל שאפאה עכו"ם שסובר הטור ביו"ד סי' קי"ב דיש לו דין בשולי עכו"ם שבאותו לא נהגו היתר
בשום מקום. הנה לכאורה הוא תמוה דמ"ט לא יהיה גם בפת של עכו"ם שאפאה עכו"ם איסור בשולי עכו"ם דכי
מחמת שהוא פת של עכו"ם עדיפא להקל. ועיין בר"ן ע"ז דף ל"ה שמפורש שלענין בשולי עכו"ם ליכא חלוק דגם
בפת של עכו"ם איכא זה שכתב שהיתר שגירת התנור וחתוי דישראל הוא רק בפת ישראל שלית ביה אלא
משום הבשול אבל פת שלהם אפי' אפה ישראל אסור משום שנאסר בהלישה והעריכה לשיטתו עיין שם משמע
דבפת שלהם יש בו גם איסור הבשול והביאו הב"י בר"ס קי"ב. ורוצה לומר שגם הטור סובר שיש איסור בפת
עכו"ם על הלישה והעריכה לבד. וא"כ שגם בפת של עכו"ם יש בו איסור בשול ומ"מ היתירוהו משום חיי נפש ואין
הצבור יכולין לעמוד בה ולא פשטה בכל ישראל נמצא שליכא אחר ההיתר איסור בשול וא"כ גם בפת של ישראל
שאפאה עכו"ם יש לו להיות בכלל ההיתר. וכ"ש להרמב"ם שמתיר בחתוי גם בפת של עכו"ם שאפאה עכו"ם
א"כ סובר דליכא כלל איסור אחר אלא הבשול א"כ כשהותר פת עכו"ם מאיסור בשול ודאי מסתבר שגם פת
ישראל שאפאה עכו"ם יהיה בכלל ההיתר. וצריך לומר שמסברא סובר כן הטור דכיון דבעצם גם פת הוא בכלל

איסור בשול אך שהתירוהו מפני הדוחק נמצא שיש ענין האיסור עדין ולכן בפת ישראל שליכא דוחק דיכול לשכור פועלים ישראלים לא התירו. וכן משמע מלשון מהר"ח בטור שם אות ד'.

אבל א"כ מסתבר דכמו שלא אמרינן שהיה אפשר שיהיה ישראל אופה למכור ולא יחשב דוחק מטעם דהרבה פעמים לא מזדמן זה כ"כ אם צריך לשכור פועלים נמי אפשר לא מזדמנים לו פועלים ישראלים לאפות. ולכן אולי הוא רק באופן שא"צ לפועלים כגון בשל בעה"ב שיכול בעצמו לאפות והניח להעכו"ם לאפות אסר הטור. ואף שבפרישה בהג"ה איתא אף של פלטר אולי ג"כ הוא רק באופן שא"צ לפועלים שיכול לאפות בעצמו אבל בפלטר גדול שאין יכול לאפות בלא פועלים אין בזה האיסור דבשולי עכו"ם יותר מבפת של עכו"ם. ויש לע"ד לסמוך ע"ז למעשה כיון שבאופן אחר ליכא שום טעם לדברי הטור. וכשהפועלים הם מישראל אף שהם מחללי שבת בפרהסיא שיותר נוטה כהסוברין דאין להם דין עכו"ם לענין זה דהא האיסור הוא משום חתנות ולא נאסר החיתון וטעם המחמירין תמוה ודאי יש לסמוך ע"מ שכתבתי. ידידו, משה פיינשטיין.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לז עמוד א

שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו, מועד לאדם ואינו מועד לבהמה, מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים, את שהוא מועד לו - משלם נזק שלם, ואת שאינו מועד לו - משלם חצי נזק. אמרו לפני רבי יהודה: ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לחול? אמר להם: לשבתות - משלם נזק שלם, לימות החול - משלם חצי נזק. אימתי הוא תם? משיחזור בו ג' ימי שבתות.

תוספות מסכת בבא קמא דף לז עמוד א

הרי הוא מועד לשבתות - מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם.

רמב"ן בראשית פרק א פסוק כט

אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח כדעת רבותינו. והוא פשוטו של מקרא:

והיה זה, מפני שבעלי נפש התנועה יש להם קצת מעלה בנפשם, נדמו בה לבעלי הנפש המשכלת, ויש להם בחירה בטובתם ומזונייהם, ויברחו מן הצער והמיתה. והכתוב אומר מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג כא): וכאשר חטאו, והשחית כל בשר את דרכו על הארץ, ונגזר שימותו במבול, ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחוט ולאכול, כי קיומם בעבורו:

רש"ר הירש פרשת נח פרק ט

ועתה, בארץ הזאת, בתנאים חדשים אלה מתברך האדם בפעם השניה. גם כאן ויברך, ויאמר הם שני מאמרים. הברכה מעניקה את הכוחות הדרושים; מצות פרו ורבו מטילה תפקידים: להוליד בנים ולחנך אותם (ראה לעיל א, כח). בכוונה הוא חוזר כאן על כל זה; שכן, ברכה זו נאמרה על כל פנים אחרי חטאו של אדם. אולם, במקום שברכת ה' שרויה, שם אין הקללה מצויה.

שני דברים חסרים כאן: "רדו" ו"כבשוה". מתחילה הופקד האדם להיות שליט בארץ, ותפקיד זה נאמר בלשון "רדיה" ו"כיבוש". והנה, הרודה והכובש שליט בנתיניו או משעבד מדינה כבושה. והרי כאן הכנעה, - אך אין כאן השמדה. הנתין זכאי להתפתח, - ובלבד שיתפתח על פי רצון השליט. נדרשת ממנו רק משמעת בלבד. וגם יחס האדם אל הארץ היה מתחילה יחס של קרבה והגנה: "לעבדה ולשמרה" (לעיל ב, טו). יחס זה לא יהיה עוד. האדם חייב לשמור על חייו; ובמקום היחס של קרבה הדוקה הרי הוא אומר: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו'.

מוראכם משורש "ירא". הירא משהו לנגדו תמיד את גדלו ותקפו של אחר, - אפילו הלה איננו נוכח, ומכאן גם: להיסוג מפניו בפחד, לסור מעל דרכו. כך: "כי יראו מפני כשדים" (מלכים ב' כה, כו):

חתכם. "חתת" הוא פחד, המשתק את הכח: "חתתה קשתותם" (ירמיה נא, נו). לא הרי "מורא" כהרי "חתת": מי שיש בלבו מורא, הרי זה בורח ונמלט; מי שיש בלבו "חתת", הרי הוא משותק ונמנע מלהתקיף. ובכן: כל בעלי החיים ייסוגו מפני האדם; חיל יאחזם במקומות מחבואיהם, ולא יעזו להתקיף את האדם. כך ניתק הקשר בין אדם ובעל חי; בעלי החיים יראים מפני האדם; האדם חדל להיות נגיד ומצוה ומדריך; הוא חדל להבין את בעלי החיים, והללו נסוגים מפניו בפחד. קשה להבין כאן את אות השימוש "ב -": "בכל אשר... בכל דגי הים בידכם נתנו". היה אפשר לפרש: בכל אשר תרמוש האדמה ואף בכל דגי הים, - בכלום תהיה ההכרה, שהם מסורים בידכם. אולם, על פי זה יש צורך להשלים כאן: "תהיה ההכרה". אך מצאנו את אות "ב -" כאות מחלקת; כך: "לכו לחמו בלחמי ושתו בין מסכתי" (משלי ט, ה): אכלו עמי מלחמי, וטלו חלק בין שמסכתי. דומה, שכך יש לפרש גם כאן: מוראו וחתו של האדם יהיה על כל בעלי החיים, וכך יזכה האדם במרחב ובשלום. אך אין זה טוב כל עיקר, שכל בעלי החיים יהיו מסורים בידי; אלא: "בכל אשר תרמוש האדמה ואף בכל דגי הים יהיו יחידים, שיהיו מסורים לידכם".

מכל מקום, יחס האדם אל הארץ נשתנה תכלית שינוי. הפסוקים הקודמים תיארו את דרך חינוך האדם בעקבות שינוי פני הארץ: לא עוד יפרחו רשעים, עד שתתמלא סאתם; אלא בני אדם יהיו שונים זה מזה; על ידי כך יינטל כוחו של הרע - ביחידים וכן באומות. קיצור חיי האדם יחיש את חילוף הדורות; על ידי כך תושלת מלכות ה' על כוחו הרענן של הנוער; ויחידים ואומות ילכו ויתקדמו לקראת המטרה הנצחית. אכן, אם כל אלה אינם דברים בטלים, נהיה רשאים לומר: תפקיד האדם מכאן ואילך איננו: לשלוט בארץ ולהשלים אותה, אלא: להשלים את

עצמו ולזכך את עצמו ולהחזיר לעצמו את המעמד הראוי לו. החזרת עטרת האדם ליושנה תתגשם בד בבד עם החזרת השלום, אריכות הימים, "השמים החדשים והארץ החדשה", המתוארים בדברי הנביאים (ישעיהו 60, כב). וכל אלה יתגשמו - כדעת חז"ל - , אחרי שנזדככו כל הנשמות ונתכנסו בחיי הגוף: "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף" (יבמות סב ע"א). מן הפסוק הזה ועד למלה האחרונה של אחרון הנביאים הרי זה התוכן של כל כתבי הקודש: תשובת האדם אל מצבו הקדמון ועלילות ה' לקידום אותה תכלית. אך עתה איבד האדם את מעלתו; ניתק הקשר בין האדם לבין עולם החי; ועיקר ייעודו של האדם - לעבוד ולהשלים את עצמו.

(ג) משנשתנו חיי האדם, הוא זוכה במזון חדש. מסתבר, שגם זה תלוי בקיצור חיי האדם: מה שנעשה עד כה במשך שבע מאות עד שמונה מאות שנה, יעשה מעתה במשך שבעים עד שמונים שנה; וההתפתחות המהירה דורשת מזון מן החי. זאת ועוד: הבדלי החום, חילוף עונות השנה והאקלימים, - כל אלה יש בהם טעם להתיר מזון מן החי. על ידי כך האדם תלוי פחות במזון מגידולי קרקע. וכבר פירשנו את דעת חז"ל, המתאימה לחקירות הגיאולוגים: לפני המבול היה החום יציב, והצמחיה היתה מרובה; על ידי כך היה שפע של מזון מן הצומח, ולא היה צורך במזון מן החי. אין התורה רוצה בצמחונים, ואין היא סולדת מפני אכילת בשר; נהפוך הוא: מצוה לאכול בשר ביום טוב (עי' ספרי, דברים טז, יא). אילו היינו במצבנו הפיסי המקורי, לא היה מותר לנו לאכול בשר; אך עתה הבשר הוא צורך לאדם. אולם, מיד עם היתר הבשר, נכנסות לתקפן הלכות מאכלות אסורות. וכן מצינו לאחר מכן, משניתנה תורה לישראל: אין לך מאכל שנאסר בתורה, שאיננו מאכל מן החי; מתחילה הוא נאסר דרך כלל, וגם אחר כך הותר רק בהגבלות רבות. כנגד זה, אין לך צמח ממיני הצמחים, שהוא אסור באכילה, כשהוא לעצמו. חדש, ערלה וכלאי הכרם תלויים בעניינים אחרים. הפסוק הבא מפרש את איסור אבר מן החי; הרי זה האיסור הראשון מהלכות מאכלות אסורות; והוא נוהג בכל בני נח, ולא בישראל בלבד.

כלי יקר דברים פרק יב פסוק כ

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר. הורה שאין האדם הומה אחר התאוות כי אם מתוך הרחבה יתירה, ואין ארי נוהם כי אם מתוך קופה של בשר (ברכות לב א). לכך אמר כי ירחיב ה' את גבולך וזה יביאך לידי הסרת מסוה הבושה מעל פניך עד שתאמר בפה מלא אוכלה בשר, ודומה זה קצת לפריקת עול מלכות שמים ולחקור איזהו מקומן של זבחים, והסיבה לכל זה הוא כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' כי כל הקרב הקרב ביותר אל מקדש ה' יש עליו מורא מלכות שמים ביותר כמו שנאמר (ויקרא יט כט) ומקדשי תיראו רצה לומר מן המקדש נמשך שיהיה עליך מורא מלכות שמים, אמנם כי ירחק ממך המקום גורם לך שרחוק ה' מכליותיך על כן כל היום תתאוה תאוה גם בוש לא תבוש מלומר אוכלה בשר, הנני מתיר לך הדבר וזבחת מבקרך וגו' כאשר צויתך לא בכל עת כי אם לפרקים בעת התגברות התאוה. וזה שאמר אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו, וכמו שנאמר (שם יח יג) כי יצוד ציד חיה או עוף, ואמרו חז"ל (חולין פד א) לימדך תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר כי אם בהזמנה הזאת. ביאור הדבר הוא שאם ירגיל האדם את עצמו

לאכול מן הבהמות המצוין אתו בבית שור או כשב או עז אז כל היום יתאוה תאוה וירגיל עצמו באכילתו דבר יום ביומו, אבל אם לא יאכל עד אשר יצוד ביערות ובמדברות ציד חיה או עוף שיש לו סכנה וטורח גדול לצודם אז תשקוט תאוותו כי אין האכילה שוה בגודל הצער והטורח, כי לא לחנם אמר יצחק לעשו וצא השדה וצודה לי צידה (בראשית כז ג) וכי לא היה לו בבית דבר הניצוד כבר ולמה חרד את כל החרדה הזאת לטלטלו במקומות הסכנה אלא שהיה מתנהג על פי הדרך ארץ אשר לימדה התורה שלא יאכל בשר כי אם בהזמנה זאת על ידי צידה דוקא כדי שלא יהיה מורגל בו, לכך נאמר אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו רצה לומר אך בתנאי זה שלא יהיה מורגל בו ויאכלו כאשר יאכל את הצבי ואת האיל שמסתמא אינו מורגל בהם כי חיות הנה והם מחוסרי צידה ומחמת הטורח הוא ממעט באכילתם כך יאכל אפילו סתם בשר, וזה פירוש יקר ומיושב לשון אך יותר מפירושו של רש"י:

ולפי שמצינו שבכל דבר הניצוד ממקומות ההפקר יש בו לחוש ביותר שלא יהיה דבר גזול, כי על כן הזהיר יצחק את עשו שיביא לו מן ההפקר ולא מן הגזל לפי שאולי הניצוד היו לו בעלים וברח מהם, על כן נאמר כאן וזבחת מבקר ומצאנך אשר נתן לך ה' וכי סלקא דעתך שיזבח מן אותן אשר לא נתן לו ה' אלא שרצה לומר שיאכל דוקא בהזמנה זאת כי יצוד ציד חיה או עוף ויש לחוש בו על הגזל כאמור, על כן אמר אשר נתן לך ה' שאפילו במצודתך לאפוקי הגזול אינו מאת ה'. ועל זה אמר כאשר צויתך והזהרתיך על הגזל או הזהרתיך שלא תאכל בשר כי אם בהזמנה הזאת:

שמעתי ממורי ז"ל שהוא בחינה אמצעית שבין הדומם אל הצומח, וכמו שביארו חכמי הטבע כי בין כל מדרגה ומדרגה יש בחינה אמצעית, כמו אדני השדה חיה שהיא בין הצומח והב"ח, והספוג אמצעי בין הדומם והצומח, וכן האלמוגים הנק' קורא"ל, והקוף אמצעי בין הב"ח לאדם. ולכן ארו"ל במס' שבת קלט הנוטל מלח ממחצבו הרי זה תולדת קוצר וחייב, הרי כי נחשב מכלל צומח כי אין קצירה אלא בגדולי קרקע, וכן המים אשר מהם נעשה המלח גם הם נק' צומח ולכן הם חיים ומתנועעים ממקום למקום, והרי נת' ענין האכילה בשתי בחינותיה, הא' היא לתקן ולברר הסיגים שבמאכל ההוא, והב' הוא לתקן נפשות המגולגלים במאכל ההוא כנו'.

ולכן האדם כשהוא אוכל צריך לזוהר בתכלית הזהירות ואל יאכל כמו הבהמות והב"ח שאינן יודעים בין טוב לרע, ולכן הרבו והגדילו רז"ל בענין זה כאומרם כי השולחן דומה למזבח, וזה לפי שהמזבח היה עושה שתי בחינות הנו', גם אמרו^{קמ} כי השולחן מכפר עונותיו של אדם וכיוצא באלה הרבה מאמרים, ונמצא כי כיון שאפשר שיזדמנו במאכל ההוא איזי נפש או נפשות מגולגלים על עבירות שעשו או אף גם במים ששותה אם יזדמנו שם איזי מגולגלים, או אף אם אין שם שום נפש מגולגלת זולתי הסיגים והקליפות אשר במאכל ההוא שהיא הבחינה הראשונה, אם יהיה האדם הזה האוכלם צדיק ות"ח ודאי שלא די שלא יתערבו בו בנפשו אבל אדרבה יתקנם ויברר האוכל מתוך הפסולת ויתקן את נפשות המגולגלים ההם כמו שנבאר, אבל אם האדם האוכל הוא רשע או עם הארץ אין די שאינו מתקן אותם אלא אדרבה איפשר שע"י מעשיו הרעים פוגם ומקלקל את הנפשות המגולגלים שם או את המאכל ההוא יותר ממה שהם פגומים מצד עצמם, ונוסף על זה עוד

<בחינה שלישית> כי איפשר ג"כ כי אדרבה הם יתגברו עליו ויחטיאוהו וידריכוהו בדרך לא טוב עד יגרמו רעה לנפשו לא יוכל להרפא, וזהו סוד הענין כמה בני אדם שלפעמים פתע פתאום תפול עליהם מאורע קשה וממירין דתם ח"ו ויוצאין מכלל הדת וכמעשה קמא דיוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי וכיוצא בזה, והכל הוא כפי בחינת נפש המגולגל ההוא שנתערב עמו אם היה רשע גמור או לאו. ודע כי מי שהוא עם הארץ אינו מתקן שום מדרגה כלל, ואפי' מי שמגולגל בב"ח וזה העם הארץ אכל בשר הב"ח ההוא אינו יכול לתקנו, ומכ"ש שלא יתקן המגולגל בצומח ומכ"ש בדומם, כי פשוט הוא שמי שמגולגל בדומם וצריך לעלות ג' מדרגות אעפ"י שעולה אותם ביחד כג"ל כמו אם יאכל האדם מעט עפר וכו' עכ"ז צריך תיקון יותר גדול מאד ממי שאינו עולה רק ב' מדרגות וצריך תיקון וכה גדול לתקנו, וכן מי שאינו מחוסר רק מדרגה א' הוא נתקן יותר בנקל מאד ממי שצריך לעלות ב' מדרגות, והנה עם הארץ אין בו כח לברר ולתקן ולהעלות אפי' מדרגה אחת, וכפי זה היה העם הארץ אסור לאכול אפי' דומם וצומח, אבל להיות כי אין להענישו על מה שאינו מתקן ב' או ג' מדרגות ביחד לכן הותר באכילת הדומם והצומח, אבל הבשר של ב"ח נאסר לו לאוכלו כיון שאין בו כח לתקן אפי' מדרגה א' מב"ח לאדם, ולכן ארו"ל קמב עם הארץ אסור לאכול בשר.

ואמנם התלמידי חכמים יש בהם כח לתקן ולהעלות מדרגה א' העליונה והיא מן ב"ח לאדם בזכות תורתם, והתלמידי חכמים היודעים בחכמת הזוהר והקבלה בדרך הסוד יש בהם כח להעלות שתי מדרגות והוא מצומח לאדם ומכ"ש מב"ח לאדם, והת"ח המופלאים בחכמת האמת בשורשה יכולים להעלות אפי' מדומם לאדם ומכ"ש מצומח

קלט. דף ע"ג ע"ב. קמ. ברכות דף נ"ה ע"א. קמא. שם דף כ"ט ע"א. קמב. פסחים דף מ"ט ע"ב.

ומילוי כרס לומר כי ההנאה גדולה בזה שבטורה מועט יתקן הרבה, אבל באכילת הירקות הטורה גדול והתיקון מועט <אכול> ולא לשבעה קמ"ה.

עוד יש ענין אחר הלא הוא מה שנודע משו"ל קמ"ו אין הב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים כהוא מעשה קמ"ד דחמורו של ר' פנחס בן יאיר, צדיקים עצמן לא כ"ש, והנה יש במאכלות כמה מקרים כגון אם יודמן לפני האדם מאכל ובתוכו תערובת איסור כמו חלב או דם <או נפל זבוב לתוכו> או שאר מיני איסורין לאין קץ כגון טבל וכלאי הכרם וערלה וכו', והנה האדם הנוהג תמיד במאכליו לפשפש בהן שלא יהיה בהם שום איסור מסייעין אותו מן השמים שלא תבא תקלה לידו, ועיקר הדבר תלוי שיכוין הכוונות שנבאר וע"י כוונות אלו ירחיקוהו מן השמים מכל מיני איסורין, ודבר זה נתאמת לי בעצמי אני הכותב דברים נוראים אין עת להאריך בהם*, גם בענין המים של נטילה יש בהם מים פסולים ומים כשירים וגם מאיסור זה ינצל האדם אם יכוין בכונה הנ"ל בענין נטילת הידים. וטרם שנבאר כוונת האכילה נבאר ענין שתיית המים שהוא ענין קצר.

דע כי כפי מה שנת' למעלה בענין המתגלגלים אפי' בדומם, ובפרט במה שנת' בשער הגלגול בדרוש הזה עצמו קמ"ה וע"ש כמה מיני גלגולים יש ועל כמה מיני עבירות מתגלגלים תוך המים, והא' מהם הוא מי שאינו נוטל ידיו לאכילה וגם מי שאינו זהיר ברכת קמ"ט הנהנין, ונמצא כפי זה כי אין מעין ובור מקוה מים שאינן נמצאים שם כמה וכמה נפשות מגולגלים לאין מספר, וזהו סוד

לאדם ומכ"ש מב"ח לאדם, ובוה תבין מ"ש בתלמוד קמ"ג אמר רב חסדא אנא לא בעניותאי ולא בעתירותי אכלי ירקא דאמינא אדאמלי כריסי ירקא איכול בישראל, ובלי ספק כי הרואה מאמר זה בתלמוד ישתומם איך רו"ל סידרו בתלמוד דברים בטילים כאלו ובפרט שנראה ח"ו כמייעץ את האדם הפך ממאמר שלמה הע"ה קמ"ד אל תהיה בסוכאי יין בזוללי בשר למו, וכאלה מאמרים אחרים בתלמוד מבהילים הרואה אותם, וכל דבריהם ע"ה כגחלי אש סתרי תורה העלימום מעיני הפתאים הבלתי ראויים לדעת סודם ולכן דיברו דרך משל ומליצה דברי חכמים וחידותם, ואפי' שיחתם הקל צריכה תלמוד גדול.

וזוה ביאורו. הנה אין עני אלא מן התורה ומן המצות, ולכן אמר רב חסדא כי לא בזמן היותו עם הארץ הנק' עני ולא בזמן שנתחכם בתורה ובמצות הנק' אז עשיר לא היה אוכל ירקות וצמחים והדבר הוא ממש כפשוטו והטעם הוא כנ"ל, כי הנה בעניותו שהיה ע"ה בלי ספק שלא היה יכול להעלות שתי מדרגות מצומח לאדם ולכן לא היה אוכלם, ואף בהיותו עשיר בחכמה אעפ"י שיכול לתקן ב' מדרגות ביחד מצומח לאדם עכ"ז צריך כח ותיקון גדול כנ"ל ולא היה יכול לטרוח טירחא יתירתא, כי אדמלאי כריסי ירקא וצריך לטרוח טורח תיקון גדול והריוח הוא מועט, יותר טוב לאכול בשר ב"ח אשר בטורח נקל יוכל לתקן כמה וכמה מגולגלים אשר בבשר ההוא כיון שאינו רק עליית מדרגה א' לבדה, ונמצא כי הטורה מועט וההנאה והריוח גדול, ולז"א איכול בשרא ואשבע לשון שובע

הגהות מהרש"ו

* אמר שמואל. גם אני מעיד על זה כמה שראיתי כמה פעמים להרצ אבא מארי ז"ל.

קמ"ג. שבת דף ק"מ ע"ב. קמ"ד. משלי כ"ג כ'. קמ"ה. עפ"י חגי א' ר'. קמ"ו. יבמות דף צ"ט ע"ב, גיטין דף ז' ע"א, ועוד. קמ"ז. בראשית רבה ס' ח'. קמ"ח. הקדמה כ"ב דף כ"ב ע"א. קמ"ט. אולי צ"ל: בברכת.

אבל בלכתו למעיין ישהא מעט כל שהו ואח"כ יקח המים בידיו ובחפניו וישים בפיו, ואמנם אחר שכבר נעקרו המים מן המעיין או הבור והובאו לבית אין חשש כלל לשתות מהם, ועכ"ז טוב הוא לשפוך מעט מים קודם שישתה וכנו' במס' פסחים ק"א בשם רב יוסף ורב פפא בההוא עובדא דיוסף שידא.

ואלו הם הכוונות שיכוין בברכות המים. שהכל נהיה בדברו, שהכל הוא היסוד והשפעתו נגלית אח"כ ע"י המלכות הנק' דבר כי היא קבלה השפע ממנו וז"ל שהכל נהיה בדברו, והנה יש בברכה זו ט' תיבות כנגד ט' יודי"ן שיש בד' היוו"ת ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שהם בגימ' מ"ם, ואח"כ כששתה את המים יכוין אל ט' יודי"ן הנז' שהם בגימ' מ"ם, ואח"כ יברך ברכה אחרונה והיא בורא נפשות רבות וכו'. וצריך לדייק ולומר על כל מה שבראת להחיות וכו' <לנוכח> ולא תאמר על כל מה שברא דרך נסתר. וטעם היות בברכה זו כללות כל הנבראים כמ"ש בורא נפשות רבות, וכן וחסרונן, וכן על כל מה שבראת וכו', הטעם הוא כנודע כי מן המים שהם בחסד הם יוצאין ונבראין כל הנפשות בסוד אברהם איש החסד שנא' בוקיב ואת הנפש אשר עשו בחרן, גם כל שאר הנבראים נמשכין משם, ובפרט כל עניני חסרונן של הנפשות שהוא מזונותם אינן נבראים אלא מן המים המגדלים הצמחים והזרעים והתבואות ואפי' הב"ח צריכין להם כי הם אוכלי הצמחים, ונמצא כי שורש הכל הם המים ולכן כולם נכללו בברכת המים, ואמנם כוונת הברכות האלו בעצמן הם כשאר כל ברכות הנהנין אשר כבר נת' כוונתם בשער התפלה ק"ג בדרושים והקדמות הראשונות אשר שם קודם התפלה עצמה וע"ש.

המעשה ההוא דמדרש תנחומא פ' קדושים ק"ז בההוא רוחא דהוה שרי בחד מעיינא דלא הוה אזיק לברייתא, והוה תמן חד חסיד ושמו אבא יוסי איש צייתור וכו', והנה כדוגמת הצדיק אשר מתעברין בו נפשות הצדיקים ומסייעין אותו בכל דרכיו למונעו מן החטא כך ח"ו אם האדם ישתה מן המים ההם ויכנס בו נפש איזי מגולגל אשר במים ההם ואין יכולת באיש הוה לתקנו, הנה יתעבר בו נפש הרשע ההוא ויחטיאו עד יורידהו לבאר שחת, וכן ע"ד זה בענין האכילה אם האוכל יהיה ע"ה ויאונה לפיו במאכל ההוא איזי מגולגל אפי' שיהיה מב"ח שאינו רק מדרגה א' ואינו יכול לתקנו, או אם האוכל הוא ת"ח ואינו יודע בחכמת האמת והזוהר ויאכל ירקות הצומחין ובהם נפש מגולגלת והנה אין בידו לתקנו אפשר שיתעברו בהם ויחטיאום כנו', כי לכן לפעמים מזדמנין מקרים ומאורעות רעות וקשות לאדם פתע פתאום ועושה איזו עבירה גדולה והוא כי אותו נפש המגולגלת היתה חוטאת בעבירה ההיא ועתה החטיא לאיש הוה כפי דרכה, וזהו סוד שנמצא לפעמים איזי צדיק ובידו עבירה א' שאינו יכול לפרוש ממנה והוא לסיבה הנז', וכאלה פרטים לאין קץ.

ונחזור לענין ראשון, כי הנה מורי ז"ל בלכתו בדרך והיה שותה מים ממעין ובור מקוה מים היה מביט ומכוין בשתיתו עד שבכח כוונתו היה מגרש ודוחה משם אותו הרוח או הנפש המגולגל שם ואח"כ שותה מן המים ההם, ואח"כ היה הרוח ההוא חוזר למקומו וכמו שכתבנו בשם מדרש תנחומא באבא יוסי וכו' כי יש כח בתחתונים לגרש את הרוחות רעות, ולכן היה מורי ז"ל מזהיר אותנו מאד שלא נשתה המים ההם בפה ר"ל שלא יניח האדם פיו על המעיין עצמו וישתה,

קג. סימן ט'. קנא. דף ק"י ע"א, ושם ליתא לענין שפיכת המים. ובשער המצוות כת"י א' וב' ובנדפס כתבו "וכנו' במסכת חולין דף ק"ה", והכוונה למ"ש שם בסוף ע"ב, ושם אכן מובא ענין שפיכת המים מפני המזיקין, אבל ליתא שם במס' חולין ההוא עובדא דיוסף שידא כמ"ש במס' פסחים. קנב. בראשית י"ב ה'. קנג. עמ' ל"א.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נט עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ - ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח התיר להם, שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל.

רש"י מסכת סנהדרין דף נז עמוד א

למישרי בשר הוא דאתא - כדאמר לקמן בפרקין /סנהדרין/ (נט, ב): אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם יהיה לאכלה ולחית הארץ - העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ, ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו, וללמדך דאפילו אינך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו, ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול, ולא למדרש מינה ולא כירק גנה אתא, - דלגופיה אצטריך, לפי שירק עשב הותר לאדם הראשון תלה להו לבני נח בהמות וחיות כירק עשב.

תוספות מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

אכל תאכל ולא אבר מן החי - והא דאמרינן לקמן (דף נט:): דלא הותר לאדם הראשון בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי' נפל מאליו אסור.

ספר אבודרהם ברכת שהכל

והקשה ה"ר אשר מלוניל למה בכל הברכות מברכין בורא ובזו נהיה יאמר גם כן בזו שהכל ברא ותירץ כיון שתקנו מטבע ברכה זו על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בעלי חיים והיוצא מהן אין לומר בהם בורא שעיקר בריאתם לא לכך היתה. וראיה לדבר אדם הראשון שלא הותר לו בשר באכילה. ועוד כיון שתקנו מטבע זה על יין שהחמיץ וחומץ ופת שעפשה ותבשיל שעברה צורתו ונובלות שכל אלו אינן תקון הבריאה אלא השחתה והפסדת הבריאה אין לומר בהם בורא ולפיכך תקנו לומר נהיה ולא תקנו לומר היה והמשכיל יבין ע"כ.

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מח

ואמנם מצות שחיטת בהמה היא הכרחית, מפני שהמזון הטבעי לבני אדם הוא מין הזרעים והצומחים בארץ ומבשר בעלי חיים, והטוב שבבשר הוא מה שהותר לנו לאכול, וזה מה שלא יסופק בו רופא, וכאשר הביא הכרח טוב המזון להריגת בעלי חיים כונה התורה לקלה שבמיתות ואסרה שיענה אותם בשחיטה רעה ולא בנחירה ולא יחתך מהם אבר כמו שבארנו וכו'.

Reb Dovid,

It was very nice speaking with you. I just feel bad that in the quick format of a short interview I felt I wasn't able to adequately present my thoughts. Because everything I do is based on Halacha and was discussed with Rabbonim initially.

Here are some of my notes on the issue of עולה על שלחן מלכים

The main source of this שיטה

is the עורך השלחן יו"ד סי' קי"ג סעי' י"ה where he says that potatoes are food for the poor man, and wealthy people would only eat it because there's so much of it, and not because it's important.

Interestingly, שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סי' קמ"ז סעי' ד wrote that potatoes are exclusively מאכל עניים. Even though he wrote that regarding Kitniyos, but the designation is there. This doesn't mean for sure he would agree with the עורך השלחן but it is possibly significant since he said that approx 50 - 75 years before the חכמת אדם who argues on the עורך השלחן and said that potatoes are a מאכל חשוב

The עורך השלחן adds that it is entirely possible that in the time and place of the חכמת אדם a potato dish might have been considered important, but by his time, the potato's popularity made it already poor man's food and it no longer is considered עולה על שלחן מלכים

There are others who seem to hold like the Oruch Hashulchan too. ישכיל עבדי and Rav Henkin to name a couple. And some who hold potatoes are not a problem of בישול עכום for a different reason, because it is not used ללפות בו את הפת

הגמ' עבודה זרה לח עמוד א

"מר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל הנאכל כמות שהוא חי - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו הכי, אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת (מאכל חשוב שנאכל עם הפת) - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים."

The Rambam, according to many, including the פ"ר"ח סי' קיג ס"ק ג, holds that as long as it is not הפת ללפות בו את הפת there is no problem of עולם even if it is על (this is the source of the opinion that holds that many side dishes, no matter, are no problem, according to this פרי חדש and others. I however, can't seem to remember a specific מראה מקום I'm still looking.) There are others, however, who hold that the Rambam needs both את הפת and אינו עולם .

I also have written here a סברת המחלוקת which tries to explain the יסוד of each שיטה I don't remember if it is mine or someone told it to me.

According to those that now follow the חכמת אדם the question seems to be, is it **possible** to be put on a king's table. If so, then even if it was one time in 1962 when french fries, for example were served at the State dinner, it would be על שלחן מלכים . (even though that may not be the actual opinion of the Chochmas Odom). According to the עורך השלחן the question seems to be, is it a food that normally **only** appears on a King's table.

So, if I will one time eat Caviar, for example, that doesn't make it אינו עולם and similarly if a King eats potatoes it doesn't make it עולם . There's such a thing as "poor man's food" and "rich man's food" no matter where it happens to be eaten in a given situation.

I hope this helps. Let me know if you need more.

All the best,

Zev Schwarcz

Selected emails from our listeners

ARUCH HASHULCHAN SIMAN 113 SIMAN 53 regarding Bishul Akum

The Aruch Hashulchan clearly states that Bishul Akum is Batel B'rov and is an Issur "Kal" and is not in the category of an Issur Drabanon (which requires sixty times of Heter). Even if a vessel had potatoes cooked that day by an Akum (Ben Yomo), why would we assume that the potatoes were the Rov both in the original pot which contained water and other ingredients that do not have an Issur of Bishul Akum and also assume that the Plita (the potato taste released in the second cooking of the pot) was also Rov of Issur Bishul Akum and not Batal in the majority of other ingredients that are cooked in the second cooking of that day.

Also, no mention was made of the Heter of Rav Moshe and many other Poskim that once an Akum cooks in a non-Ben Yomo pot, then it is permitted L"Chatchila for a Jew to eat the product that was already cooked. This is especially true when most of the customers in the Vegan restaurant are not Jewish and the Akum never intended to cook for a Jew in this pot.

Raphael Z. Grossman

Hello

Rabbi Schreier is incorrect. He said that an ingredient less than 2 percent doesn't need to be put on label. That is an urban legend which is absolutely incorrect. I am surprised that a person involved in kashrut doesn't even know the basic FDA rules

Rav Abadi already called attention to this error. See <http://kashrut.org/faq.asp>

The 2% legend originates here <https://www.accessdata.fda.gov/scripts/cdrh/cfdocs/cfcfr/CFRSearch.cfm?fr=101.4>

but as you can see, all it says is that under 2% can be listed at end in a certain format. The only ingredients that don't have to be listed are those that have no halakhic significance. see here

https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=457ca262ad90c874fc27a0afddb4e3a&mc=true&node=se21.2.101_1100&rgn=div8

When I was in Kenya 25 years ago, the Rav, a Yeshivish guy, told me that I could eat at two vegan restaurants in Nairobi. He obviously confirmed that there were no issues there

Marc Shapiro

Shalom Reb Dovid,

In your most recent show, you were interviewing someone from the O-U about the possibility of giving a heter to someone in India to eat at a vegetarian restaurant. One of your reasons to be Maikel was that Stam Keilim Ainum Bnei Yomin, and you said that even though the Keilim in a restaurant are constantly being used, they aren't constantly being used for Treif, so they are Ainum Bnei Yoman for Treif. I believe the below Halacha demonstrates that that is incorrect.

Sincerely,

Dovid Brotsky

I have been heating a neutral food in a pot that had previously been used for non-kosher...

OU Kosher Halacha Yomis

This column is dedicated in memory of:

Rav Chaim Yisroel ben Reb Dov HaLevi Belsky, zt'l
Senior OU Kosher Halachic Consultant from 1987-2016

Q. I have a pot that has not been used with non-kosher food for three days. However, the pot has been used to boil water every morning. Is this pot considered an *aino ben yomo* (a pot that has not been used with non-kosher for 24 hours)?

A. No, a pot does not become *Aino Ben Yomo* if another neutral food item was cooked within 24 hours of the non-kosher use. This is because the second food item becomes non-kosher, as it absorbs non-kosher flavor from the pot. As the second food is cooking, the taste of that second item is absorbed in the pot, and the 24 hours restarts from the time of the later event. However, if the pot was left idle for twenty-four hours and then water or other kosher food items were cooked in the pot, the status of the vessel is *Aino Ben Yomo*.

The Abarbenal writes in Parshas Noach that Noach didn't have what to eat because everything was destroyed, so that's why Hashem permitted him to eat meat.

Yaakov Grinvald

Thanks for the great show

About owning slaves today that we would not do so because we have the possibility not to, due to technology.

I would like to stick up for **your** rights to own slaves, because Chazal promise that due to your Dikduk Hamitsvos in the mitzvah of Tzitzis (wearing 3 pairs of Techeiles) you will merit the astronomical amount of 2800 slaves even though we will be way ahead in technology then.

So hang on because the good times are ahead of us

A proud attendee of Yeshiva Shel Mallah

Yisroel Rosenberg

Thanks for a great show.

So Imaskana, if I'm a vegetarian because I have the sensitivity to animals like you explained it, and I'm also an Am Haaretz, so what do I do Shabbos and Yom Tov, do I have to eat meat or not?

Thanks.

Yaakov M. Berger

Harav Dovid, shalom

Harav Dovid Barhaim gave an impressive interview. I was a bit taken back by some of your positions especially your comment about slavery as permitted by the Torah as having been a necessity of antiquity for lack of technology and the need for manpower. On that point you may be correct as to why one might want a slave but it sounded terrible. Slavery has in western society the connotation of forcing people to be enslaved, in negation to American values. I'm not sure about capturing other countries but the Rambam writes how a slave can sell himself and be redeemed. Jews did not sanction stealing Nefoshos and is prohibited by the ten commandments. Yaakov Ulano

Thank you for your wonderful program, I look forward to the new episode every week. I had 2 ideas for a program. The first touches on some other programs that were done and that is Dina Dmalchusa Dina. Examples of Shailos are:

1. Is it Ossur to speed?
2. Are you allowed to pay cash to avoid paying sales tax?
3. Are you allowed to not report cash income on a tax return?
4. Can you hire an illegal babysitter or cleaning lady?

These are just some examples of common things that many people do in everyday life.

Another idea that I have for a show is gambling. You spoke about many other issues (alcohol, pornography, etc.) that plague the frum community and gambling does as well. There are also many Shailos regarding playing the lottery, betting on sporting events, playing fantasy sports, going to casinos and playing the various games there, etc..

Thank you again.

Yitzy Diskind

Selected audio from our listeners

A comment on the show 1 *[click here](#)*

A comment on the show 2 *[click here](#)*

A comment on the show 3 *[click here](#)*

A comment on the show 4 *[click here](#)*